

DANILO HOSTAR OCH LER

Tänderna, den framträdande näsan, det ostyriga håret, förde vagt tankarna till Lenny Bruce. Men än mer påminde han om den student som någon gång i sextiotalets början kommit cyklande längs de nedernorrländska grusvägarna, med pakethållaren svajande under tyngden av ett rikt utbud illustrerad religiös litteratur. På tyska.

Även han jugoslav, som det fortfarande länge skulle heta. Av någon anledning studerande vid en frireligiös inrättning intill den dansk-tyska gränsen. Dessa sommarmånader på ett slags kombinerad ferie- och upplysningsresa genom det mörka landet i norr.

Danilo Kis log inåtvänt, tände en cigarett, hostade, skakade på huvudet. Nej, det hade inte varit han. Inte vad han kunde minnas. Han slog ut med händerna, log igen. Men det fanns en lockelse där, fortsatte han hest, mellan hostattackerna. Ett okänt liv i ett parallellt universum, som plötsligt glimtade fram genom en reva i verklighetens grå säckväv.

Han skrattade.

Han skulle nog bli tvungen att tänka efter...

Paris, i sjuttiotalets mitt, i något sammanhang som sedan länge fallit i glömska. Cortazar vi väggen, stor och tyst och mörk som en bergssida. Oscar Collazos, den colombianske novellisten och dramatikern, i exil på Kuba, hetsigt försvarande den kubanska revolutionen, pekande på möjliga vägar undan en stalinistisk utveckling. Och Danilo Kis, med de östeuropeiska och judiska erfarenheterna tatuerade på insidan av huden, som med ett trött leende invände att det egentliga problemet kanske inte var stalinismen, utan ismerna i sig, från nationalism till botulism...

Ett drygt decennium senare skulle Cortazar vara borta. Oscar Collazos hade via Kuba återvänt till Colombia, försvunnit ur sikte. Också Danilo Kis hade försvunnit, hostat sig in i mörkret, avlidit i lungcancer.

Och runt om hade det politiska panoramat förvandlats till oigenkännlighet. Det sovjetiska systemet hade kollapsat, plötsligt upplösts, som pulverkaffe. Berlinmuren var borta, liksom DDR. De östeuropeiska satelliterna och baltstaterna hade frigjort sig.

Samtidigt som sårfalet Jugoslavien exploderat i ett allt extremare, allt grymmare, alltmer svåröverskådligt inbördeskrig.

Danilo Kis, en av de mest särpräglade rösterna i den europeiska efterkrigslitteraturen. Det dåvarande Jugoslaviens enda egentligt moderna och internationella författargestalt.

För förespråkarna av en etnisk rensningspolitik skulle han ha utgjort en mardröm (eller kanske en önskedröm?). Fadern ungersk jude, död i Auschwitz, modern serb, av grekiskt-ortodox trosbekännelse. Uppvuxen mellan två länder, två språk, två kulturer, två religioner och dessutom tidigt vänd utåt, västerut, introduktör av modern fransk och västligt litteratur, från den sena sjuttioalet också bosatt i Frankrike.

I "Anatomilektionen" från 1978, en essäsamling som samtidigt utgör en hänsynslös dissekering av Belgrads litterära etablissemang, skriver han:

"Nationalisten är definitionsmässigt en grovt okunnig människa... Nationalisten har inga problem. Han vet vilka som är de högsta värdena för honom själv och alltså för nationen... De andra intresserar honom inte, de andra (nationer, stammar) är helvetet..."

Kanske skulle inte heller det vettlösa våldet, grymheterna, ha förmått förbluffa honom.

Större delen av hans författarskap kretsar just kring de grymheter människor är i stånd att utsätta varandra för, i namn av den ena eller andra trosriktningen eller ideologin. Svidande mörka berättelser, mildrade endast av en särpräglad (typiskt judisk?) djupsvart humor.

Antagligen skulle han också ha kunnat uppskatta den svarta ironin i det som kriget kommit att innebära för honom själv, efter döden.

Att den blinda nationalismen och moraliska bankrutten hos krigshetsarna äntligen lyckats göra honom osynlig. Dubbelt, ja tredubbelt osynlig.

Utan hemorts rätt i ett land som inte längre finns och samtidigt på något märkligt sätt försvunnen ur det litterära minnet, som om han inte existerat.

Men här sitter han fortfarande tillbakalutad i stolen, med händerna bakom nacken, kisar ut i den rökiga lokalen. Hostar, småler, gör några prövande rörelser med benen, som om han försökt känna in sig i rollen som kringcyklade missionär, förmedlare av tyskspråkig religiös vägledning till de nedernorrländska kustlandskapens andligt törstande befolkning av småbönder och skogsarbetare.

Expressen 951029